

תורכיה לקראת הבחירות המקומיות

**מפלגתו של ראש הממשלה ארדואן צפויה לאבד מכוחה;
סבירות גבוהה לפריצת-דרך ביחסים עם ישראל לאחר הבחירות**

ד"ר קיוואנץ' אולוסוי*
הפקולטה למדעי המדינה, אוניברסיטת איסטנבול
בראיון מיוחד למכון מיתוים

מרץ 2014



מה צפוי לדעתך להתרחש בבחירות המקומיות שיתקיימו בתורכיה ב-30 במרץ?

בבחירות המקומיות צפויה לדעתי ירידה בכוחה של מפלגת השלטון, במיוחד באזורים העירוניים.

על פי סקרים אחרונים, נראה שבערים הגדולות כמו אנקרה, איסטנבול, איזמיר ואפילו בורסה, המועמדים מטעם מפלגת האופוזיציה העיקרית - מפלגת העם הרפובליקאית (CHP) - חזקים למדי ושיעורי התמיכה בהם קרובים לאלה של מפלגת הצדק והפיתוח (AKP), שבראשה עומד ראש הממשלה רג'פ טאיפ ארדואן.

העובדה שבשתי הערים הגדולות - איסטנבול ואנקרה - מכהנים ב-20 השנים האחרונות ראשי ערים המזוהים כיום עם ה-AKP מראה את גודל האתגר הניצב בפני האופוזיציה. אבל, זוהי גם סיבה לחולשה עבור מפלגת השלטון. שערוריית השחיתות שמסעירה את תורכיה בחודשים האחרונים, קשורה ישירות ל-AKP ולמניפולציות נדל"ניות שעשו אנשיה בזירה המוניציפלית.

כשהמפלגות האסלאמיסטיות זכו לראשונה בראשות השלטון המקומי בתורכיה באמצע ה-90', היה זה בתגובה לכישלון הממשל החילוני ולשערוריות שחיתות של מפלגות השלטון החילוניות הקודמות.

* ד"ר קיוואנץ' אולוסוי (Kivanç Ulusoy) הוא מרצה למדעי המדינה באוניברסיטת איסטנבול. בעבר שימש כעמית-אורח באוניברסיטת הרווארד, באוניברסיטה האירופית בפירנצה ובאוניברסיטה העברית בירושלים. תחומי ההתמחות העיקריים שלו הם פוליטיקה תורכית, יחסי תורכיה והאיחוד האירופי, ותהליכי דמוקרטיזציה.

20 שנה לאחר מכן, הסיפור מתחיל לחזור על עצמו. שוב ישנם כשלים ממשלתיים גדולים בערים ראשיות כמו איסטנבול ושוב יש שערוריות שחיתות בערים אלו.

אבל, זה נכון בעיקר לגבי האזורים העירוניים, לגבי הערים הגדולות והצפופות. בחלקים נרחבים של תורכיה, באזורים כפריים באנטוליה ובעיירות קטנות ובינוניות בגודלן, מפלגת השלטון נותרה חזקה, ולא מאבדת מכוחה.

כיצד משפיעה על מערכת הבחירות היריבות המרה שהתפתחה לאחרונה בין ראש הממשלה ארדואן לבין בן-בריתו לשעבר, איש הדת הגולה, פתוללה גולן?

לדעתי יהיו לכך השלכות משמעותיות על הבחירות. ארדואן וראשי מפלגתו נוטים לזלזל בכוחה של התנועה שבראשה עומד פתוללה גולן, באותו אופן בו הם מזלזלים בכוחן של קבוצות אחרות כגון האינטלקטואלים הליברלים ובעלי הטורים בעיתונים.

יש הגורסים שהיקף התמיכה לה זכתה לאורך השנים ה-AKP ממצביעים השייכים לתנועת גולן לא היה משמעותי במיוחד. לדעתי, זאת הסתכלות מוטעית. לתנועה של גולן יש עוצמה רבה בתוך המערכת המדינית מאז שנות ה-80, הם הצטרפו באופן שיטתי למערכת הבירוקרטית, למשטרה, למערכת המשפט ואפילו לצבא. אנשי התנועה הגיעו שם לעמדות מפתח רבות-השפעה.

בנוסף, תנועתו של גולן משפיעה לא מעט על דעת הקהל בתורכיה. מדובר בתנועה ותיקה למדי עם ניסיון פוליטי, רשת גדולה של מוסדות חינוך פרטיים, וקבוצות-כוח כלכליות שבבעלותן הוצאות לאור וכלי תקשורת.

באופן פורמלי, התנועה אינה תומכת בשום צד בבחירות המקומיות. אבל, ברור שהיא אינה תומכת ב-AKP. לאור פרשיות השחיתות בתורכיה והתגובות התוקפניות של ארדואן, הבחירות המקומיות הפכו לחשובות ברמה הארצית. הן משמשות מבחן כוח ל-AKP ולתוצאותיהן תהיה השפעה גדולה על המערכת הפוליטית בתורכיה.

ישנן שמועות שלפיהן תנועתו של גולן מצדדת ב-CHP בבחירות אלו, אך שני הצדדים מכחישים את הברית ביניהן. ככלל, מפלגת האופוזיציה הציבה באיסטנבול ובאנקרה מועמדים מתונים שמצהירים שבאו "לשרת את העם", ושנמנעים מהסגנון הלוועמתי בו נוקט ארדואן. הם מצטיירים כמועמדים ראויים גם בקרב גורמים שמרניים בחברה התורכית, המקורבים לתנועתו של גולן.

האם הבחירות הקרובות מסכנות את מנהיגותו של ארדואן? האם אנו עדים לתחילת נפילתו?

ההקשר הפוליטי הפנימי והבינלאומי השתנה מאז עלתה מפלגתו של ארדואן לשלטון לפני כעשור, והוא פועל כעת כנגד ארדואן.

מפלגתו של ארדואן עלתה לשלטון כתגובה למשבר הכלכלי ופרשיות השחיתות שפקדו את תורכיה ב-2001. באותה העת, גם ההקשר הבינלאומי שיחק לידי ה-AKP. לאחר פיגוע התאומים, היה צימאון בקהילה הבינלאומית לדוגמאות שמשלבות בין האסלאם הפוליטי לדמוקרטיה. תורכיה של ארדואן רכבה על הגל הזה באופן מוצלח.

המצב כיום שונה, הן בתורכיה והן בעולם. ארדואן, שהיה בשנים קודמות מקור ליציבות פוליטית וכלכלית ולממשל יעיל, הפך לנטל על הנוף הכלכלי והפוליטי המשתנה של תורכיה. בעתיד הקרוב, ככל שהמשבר הפוליטי והכלכלי בתורכיה יעמיק, זה יהפוך לברור יותר ויותר. רבים בתורכיה, כולל בקרב האליטה החדשה שהצמיח שלטון ה-AKP נהנו מהצמיחה הכלכלית של העשור האחרון, ויש להם הרבה מה להפסיד מהתמוטטות כלכלית.

המשבר הפוליטי חמור גם הוא. ארדואן פועל לטהר את שורות המשטרה ומערכת המשפט מאנשי של גולן, אך זה לא הפתרון הדרוש. התנועות הפוליטיות הכורדיות, שהתבגרו ולמדו להתנהל בזירה הפוליטית-מדינית ולא רק להילחם בהרי כורדיסטאן, מהוות גם הן איום על ארדואן. בנוסף, ראש

ממשלת תורכיה איבד מיוקרתו בבית ובעולם בעקבות התנהלותו מול מחאת פארק גזי בקיץ שעבר, וגם התמשכות והסתבכות המשבר בסוריה אינו פועל לטובתו.

אם כן, ארדואן יורד בכוחו הפוליטי ומערכת הבחירות הנוכחית מסמלת זאת. גם התפקוד הפוליטי של ארדואן נמצא בירידה. בעצרות בחירות רבות לאחרונה הוא נראה עייף ומותש, ונטה לחזור על עצמו בדבריו. תוצאות הבחירות הן מאוד חשובות עבורו, גם כי הצהיר שהן ישפיעו על החלטתו האם להתמודד לנשיאות המדינה בקיץ הקרוב.

האם המשבר הפוליטי בתורכיה משפיע על מדיניותו של ארדואן כלפי ישראל ועל יכולתו ומוכנותו להגיע להסכם עמה? האם קיים סיכוי לפריצת דרך קרובה ביחסים?

באופן כללי, ממשלת ארדואן משתמשת ביעילות במדיניות-החוץ שלה לצרכי פוליטיקה פנימית. ארדואן ספג שורה של כישלונות במזרח-התיכון בחודשים האחרונים, אך לאחרונה החלה ממשלתו לנקוט במדיניות-חוץ אקטיביסטית כדי לשמר את כוחה בפוליטיקה הפנימית. האקטיביזם הזה כולל התקרבות לאיראן, אך גם לישראל.

יש סבירות גבוהה לפריצת דרך ביחסי ישראל-תורכיה בתוך זמן קצר. בעבר, המתיחות עם ישראל שירתה את האינטרסים של ממשלת ארדואן וסייעה לתורכיה להפוך לשחקן משמעותי במזרח התיכון. תורכיה לא הייתה מאוד פעילה בזירה המזרח תיכונית בשנים שלפני ארדואן, ובשנים האחרונות מדיניות-החוץ שלה התמקדה בדרכים להשתלב במאזן הכוחות האזורי.

תורכיה רואה את תפקידה כמתווכת לשלום באזור, בין מדינות כסוריה, ישראל ואיראן ומצרים. תורכיה רצתה להיות מי שמגנה על האינטרסים הפלסטיני, ועם פרוץ האביב הערבי – גם להיות זו שמגינה על הדמוקרטיה במזרח התיכון. בעקבות מדיניות זאת, הצליח ארדואן לזכות להערכה רבה בקרב הציבור הערבי, ותורכיה אף הצליחה להצטייר למשך זמן מה כמודל עבור המזרח התיכון המוסלמי.

ואולם, המאמצים הללו נכשלו, לאור הקשיים האזוריים עימם התמודדה תורכיה ולאור חוסר יכולתו של שר החוץ שלה, אחמט דאבוטולו, לשמש מתווך הוגן. תורכיה נקטה מדיניות אזורית שאפתנית מדי, והחישובים האסטרטגיים שלה לא הוכיחו את עצמם – גם המשבר עם ישראל, וגם הברית עם מחמד מורסי והתגובה התורכית החריפה כנגד הפיכת הגנרלים נגדו במצרים.

הכשלים במדיניות-החוץ האזורית של תורכיה יוצרים מוטיבציה להגיע להסכם עם ישראל. זה מושפע פחות משיקולים של פוליטיקה פנימית. בימים אלו, המאבק הפוליטי הפנימי זוכה כעת לעדיפות מבחינת ארדואן, והקשר עם ישראל הופך משני יותר בחשיבותו.

נורמליזציה עם ישראל והמומנטום המחודש ביחסי תורכיה-האיחוד האירופי יכולים לסייע לארדואן בהפחתת הביקורת הבינלאומית כנגד התנהלותו. ואולם, העובדה שהוא מתייחס לפרשת השחיתות כקונספירציה זרה נגד ממשלתו עלולה להוביל את תורכיה דווקא להדק את יחסיה עם איראן ורוסיה, ולמצב את עצמה בגוש האנטי-מערבי שנוצר בהדרגה מאז המשבר בסוריה.